

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי עוואין' בר חיים דפתי זלה"ה
ראב"ד בחרף אלהיגה - כ"ד שבט תשל"ח
רבי יחיא בר ר' יחיא עומסי זלה"ה
ראב"ר ראדע מח"ס גנוזי מלכים - כ"ה שבט תשמ"ו
רבי יפת בר ר' יחיא מגד זלה"ה
מחכמי ביידא - כ"ה שבט תשנ"ח
רבי שלום בר ר' יחיא זכריה זלה"ה
דין ומו"צ בבידא - כ"ח שבט תשי"ט

לק"י. פרשת וישמע יתרו ה'תשפ"א ב'של"ב. גליון מ"א
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבלביו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבולחט"א הרב צבי בלאט ולזכות מרת רחל אורית בר"ר מנחם תחיל לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל • אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה

כתר של"א"ש

זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך וכו': כבוד את אביך ואת אמך למען יארכוץ ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך (כ' ד', ה')

החיד"א בנחל קדומים כתב, סמך כבוד אב ואם לשבת, רמז מה שאמרו בוזה"ק כשיחדש הבן חידושים בשבת מעטרין לאביו בעולם הבא, וזה רמז דבשבת בן יכבד לאביו, אף כי אחרי מותו, ע"ש. וכ"כ בנגיד ומצוה בשם רבינו האריז"ל. וכתב מהר"י גזפאן זלה"ה במנחת יהודה (מובא לעיל כ' ב'), כי אם אינו יכול לחדש דבר בתורה, לפחות ידרוש לאחרים וידריכם בדרכי יושר, ואז הם נעשים כבריה חדשה, ונחשב שחידש דבר בתורה. ובפרט שיש בזה משום אם תוציא יקר מזולל, שאין קץ למתן שכרו. וסיים, וכל אדם אינו חייב, אלא כשיעורו, ומן השמיים מסייעין.

ולא רק לאביו ולאמו הגשמיים משמת, אלא גם לאביו שבשמים, כמו שהביא שם מהר"י גזפאן, כבד את אביך ר"ת כ"ב. כנגד כ"ב אותיות של תורה. לרמוז שהעוסק בתורה לשם שמים, עושה יחוד למעלה בין זעיר ונוקביה הנקראים אב ואם, וזהו כבודם, ע"ש שע"ז זוכה גם למיתוק שורש הדינים הקשים והרפים.

וראיתי למוהר"ר אברהם אלנדאף זלה"ה בפתחון טוב, שדרש כן, וביאר דהטעם שנרמז לימוד התורה בפסוק כבוד את אביך, כי מה שאדם מחדש בעוה"ז גורם נח"ר להוריו בעוה"ב, וכאמור לעיל. ועוד דרש על תיבות 'ואת אמך' כי ר"ת וס"ת שלהן עולים במספר קטן ט"ו כמנין 'כתובה' עם הכולל במספר קטן, רמז שאחר שזכה אדם לחדש בתורה עליו להעלותו על הכתב ולחוקקו בעט ברזל.

ועוד ביאר את הסמיכות לזכור את יום השבת כי בשבת קודש זוכה האדם העוסק בתורה שיתגלו לו חידושי התורה, כדאיתא בוזה"ק.

מכל זה למדנו מעלת עסק התורה בכלל, ובשבת קודש בפרט וכדאיתא במדרש הגדול כאן, רבי ברכיה בשם רבי חייא בר ווא, לא ניתנה השבת אלא לתלמוד תורה, ע"ש (וכ"ה בירושלמי שבת פט"ו ה"ג, ע"ש), ובוזה נזכה לאריכות ימים, ולסילוק הדינים בעולם הזה ובעולם הבא, אכ"ר.

שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא בר ר' יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ו אלול התש"פ סיר שלא נשתמשו בו י"ב חודש אם נחשב כהגעלה

[א] מעשה באדם שקיבל מקרובי משפחתו סיר בישול שכבר היה בשימוש אצלם. ומכיון שלא הייתה לו אפשרות לברר אם השתמשו בו לבשר, סבר להתיר את השימוש בו אף לחלב, אחר שעברו עליו י"ב חודש, ובא בשאלה האם נכון הדבר. תשובה: בשו"ת חכם צבי (סי' ע"ה) הביא ראייה לנדון זה מחבית יין שדיבקו נסריה בבצק, חדשיים קודם הפסח, שהיין מותר בשתייה בפסח (סי' תמ"ז ס"ה ברמ"א ולא השמישו השת"ז). והוסיף, שדווקא יין בחבית שהוא כבוס וכמבושל, מותר לאחר חדשיים, אבל בבישול ממש יש להתיר רק אחר י"ב חודש, שבודאי הטעם כבר פגום עד שאינו אוסר כלל. אכן למעשה לא התיר בבישול אף אחר י"ב חודש אלא בדיעבד אם כבר נתבשל. אמנם רבים חלקו על החכ"צ אף בדיעבד ואף כשיש ספק אם נשתמשו בו בחמץ צריך הגעלה (רדב"ז סי' תשל"ט, חיים שאל ח"ב סי' ל"ח ועוד). ובכלי חרס שאין מועלת לו הגעלה, כיון שאינו פולט טעמו לגמרי בהגעלה, יש שהתירו אחר י"ב חודש רק בהפסד מרובה כגון בכלי חרס יקר ובצירוף הגעלה ברותחים ג"פ (כה"ח סי' תנ"א סק"ד, שו"ת נשמת חיים סי' ק"ב, אגרו"מ יו"ד ח"ב סי' מ"ז). ולכן פשוט, שאין להתיר את הסיר הנ"ל בלא הגעלה ואף בספק אם נשתמשו בו לבשר. ולמנהג בני אשכנז שאינם מחליפים מכלי בשר לכלי חלב או להיפך ע"י הגעלה (מג"א סי' תקט"ט סק"י"א), תועיל המתנת י"ב חודש להחליף לכתחילה ע"י הגעלה (נטעי גבריאל פסח סי' פ"ה ס"ח).

מי שאינו טועם את האוכל האם יכרך עליו

[ב] שאלה: מי שחלה בקורונה ובשל כך אינו טועם שום מאכל שאוכל, האם צריך לברך עליו מפני שעכ"פ הוא ניזון ממנו. והנה לעניין אכילת איסור קי"ל שחייב אף על הנאת חיך בלבד (רמב"ם מאכ"א פ"ד ה"ג). מאידך לעניין ברכה קי"ל שאינו חייב אלא אם נהנה במעיו שהרי מטעמת אינה צריכה ברכה (עי' ב"י סי' ר"י בשם ספר אוהל מועד), ומה שיש לדון לענין ברכה, הוא בהנאת מעיו בלא הנאת החיך. תשובה: כאשר נכנס האוכל למעיו שלא כדרך אכילה כגון שנפשו קצה במאכל או שאוכל דרך זונדה, הסכמת הפוסקים שאינו חייב ברכה לפני ואחרי (משנ"ב סי' קצ"ז ס"ק כ"ח וסי' ר"ד ס"ק מ"ח, וזאת הברכה עמ' 112 ובהערה), אך כאשר אוכל דרך אכילה אלא שאינו טועם או שבאוכל אין טעם רק שהוא מזין, י"א שמברך עליו כיון שנהנה במעיו (שערי תשובה סי' ר"ד ס"ק י"ז, קיצושו"ע סי' נ"י ס"ח) ויש שנסתפקו בזה (הגרש"ז אירבך הובא בספר ברכה אחרונה עמ' ר"ב, ברכת הבית שער א' סע' נ"ו). ודעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א שהאוכל בדרך אכילה אף שאינו טועם חייב לברך כיון שנהנה במעיו.

איסור נגיעה אח עם אחרות

[ג] נשאלתי כיצד צריך להתנהג בחינוך הילדים הגדולים לעניין זהירות מנגיעה בין אחים לאחיות. תשובה: כתב הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פכ"א ה"ו) המחבק או המנשק אחת מהערויות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן כגון אחרות הגדולה וכו' אע"פ שאין לו שום הנאה כלל, הרי זה מגונה ביותר ודבר זה אסור הוא ומעשה טפשים הוא שאין קריבין לערוה כלל בין גדולה בין קטנה עכ"ל. והאיסור הוא משום הרחקה שעשו חכמים (מגיד משנה שם). ויש לדון מהו בנגיעה שלא לשם חיבה, דהנה בשאר ערויות אף הנגיעה שלא לשם חיבה אסורה (כ"ב ב"י יו"ד סי' קצ"ה בדעת הרמב"ם איסור"ב פכ"א ה"א, ש"ע שם סי"ז), ובאחרות שהיא מערויות שאין לבו נוקפו נחלקו הפוסקים אם מותרת נגיעה שלא לשם חיבה, יש שהתירו (שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קפ"ה) ויש שאסרו מגיל שש שנים (כך הובא בשם החו"א בספר מקור נאמן עמ' קפ"ט, ספר היחוד והצניעות עמ' כ"ט). ומרן הגר"י רצאבי שליט"א הורה בזה בקטנים מתחת לגיל מצוות, שכל שנראה שהנגיעה בין האחים היא לא דרך חיבה ואין בה כוונה להנאה, יניח להם. כי פעמים אם יוכיחם על זה, יגרום להם בכך מחשבות שאינן כשרות. וכאשר יגדלו, הניסיון מורה שהם יבינו מעצמם לפרוש מנגיעות. אך אם רואה שהנגיעה היא בדרך חיבה, יש לו להפרישם מדרך זו ולחנכם לצניעות.

סייע הקב"ה לקולו של משה

א איתא במדרש הגדול, רבי עקיבא אומר מניין שבקול ובכוח ובנעימה שהיה משה שומע בו היה משמיע לישראל, ת"ל משה ידבר והאֱלֹהִים יעננו בקול, מה ת"ל בקול, מלמד שבקול ובכוח ובנעימה שהיה משה שומע בו היה משמיע ע"כ.

ודבריו עולים בקנה אחד עם דברי חנניא בן אחי רבי יהושע דיליף (ערכין יא. א) שירה מן התורה מהאיי קרא, דכתיב משה ידבר והאֱלֹהִים יעננו בקול, על עסקי קול. ופירש"י שהיה מצוהו לשורר, לפי שמשעה לוי היה. והלא היכן מצונו ששורר משה במתן תורה, אלא היא באותה נעימה שהיה שומע מפי הגבורה אשר בה השמיע לעם.

ועיי ספר חסידים (סי' ש"ב ובחלק מהמהדורות תת"ו) שלא יחליף בין ניגון התורה לניגון הנביאים וכתובים, שהכל מתוקן הלכה למשה מסיני שנאמר יעננו בקול. וכוונתו להמבואר בדברי רבי עקיבא שבאותה נעימה ששמע משה מפי השי"ת לתורה, אותה השמיע לעם. **ועיי מחזור ויטרי בשם תשובת הגאונים** (סי' ק"ב. וכ"ה שם בפירוש למסכת אבות על משנת משה קבל תורה מסיני עמ' תכ"ו) דפיסוקי טעמים ונגינות הקריאה נמסרו למשה מסיני (וע"ע נדרים לו, ב).

ב והנה יש להעיר כי לשון עניה היא כאשר האחד מדבר חבירו 'עונה' לו, וכמבואר כאן ממה שתרגם רס"ג בתפסיר והאֱלֹהִים יעננו בקל, ואללה 'יגביה' בצוות. שעניינו מלשון הגיב על דברי אחר (כמו שתרגם ויען עפרון בראשית כ"ג י', פאגאבה עפרון). וכאן הלא תחילה דיבר הקב"ה ואחריו דיבר משה אל העם. **ועיי לקמן אותה'**

אכן דברי רבי עקיבא מתבארים במכילתא, דאמר רבי עקיבא שם, מלמד שנתן הקב"ה כח וגבורה במשה והיה הקב"ה מסייעו בקולו, ובנעימה שהיה משה שומע, בו היה משמיע את ישראל, לכך נאמר משה ידבר והאֱלֹהִים יעננו בקול ע"כ. **וביאר רבינו בחיי**, כי היה פלא גדול שכל ישראל שהיו מהלך ג' פרסאות שישמעו כולן קולו של משה, ועוד שהיה שם קול השופר והיה ראוי לעכב. לכך הוצרך הקב"ה ליתן למשה כח וסיוע שישמעו כל ישראל ויבינו ממנו.

ואת מילת יעננו פירש רבינו בחיי שהוא לשון סיוע כמו ז'היה ביום ההוא אענה נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ (יהושע ב' כ"ג) שהוא לשון עזר וסיוע. וע"ש ברד"ק דהיינו כאילו השמים שואלים מטר כמשפטם, ואני אענם וארצם שיתנו מטר כמשפטם גשמי רצון. וא"כ הי"נ כביכול משה ביקש סיוע, והשי"ת ענהו וסייעו בידו. **ונראה דלזה כיון רש"י** (ד"ה יעננו בקול) ע"ש. **ועוייל** כי מילת יעננו הכי פירושה, כיון שסייע בידו בעניה חשוב כאילו ענה עימו.

שלא יגביה המתרגם קולו מן הקורא

ג ועוד איתא התם אמר ר' שמעון בן פזי מנין למתרגם שלא יגביה קולו יותר מן הקורא, ת"ל משה ידבר והאֱלֹהִים יעננו בקול, ממשמע שנאמר יעננו איני יודע שבקול, אלא מה ת"ל בקול, בקולו של משה ע"כ. **ומימרא** זו דר"ש הובאה ג"כ בשינוי קצת בברכות (מה, א), ומבואר שם בגמרא דה"ה שלא ינמך קולו מקול הקורא, ע"ש. **ובטעם הדבר כתב הלבוש** (סי' קמ"ה) דכאשר קוראים בשני קולות הוא דרך שחוק ולעג. **ואף במתן תורה**, הנה דברות ראשונות שמעו רק מפי ה', אך האחרונות היו שומעים מפי הגבורה ואינן מבינים עד שיפרש להם משה כמבואר ברמב"ן (כ' ז'), ולכך אם היו שתי קולות היה כאן גנאי.

והקשו שם התוספות (ד"ה בקולו) דמהאיי קרא משמע דהקב"ה דיבר בקולו של משה, והלא משה היה המתרגם לעם, א"כ שמעינן דהחיוב הוא על הקורא שלא יגביה קולו יותר מן המתרגם (כך מתבאר הקושיא מדברי מהרש"א). **והביאו מדברי רב אלפס** (ואינו ברי"ף לפנינו, אלא בנימוקי על הרי"ף מגילה יד, א מהד"ר), כי אדרבה משה היה מגביה קולו לפי שהוצרך

להשמיע דבריו לכל העם, אבל הקב"ה לא הוצרך לכך לפי שהיה מדבר רק עם משה. ומכך שהרים הקב"ה קולו כקולו של משה, כדי שלא יהיה קולו של משה גבוה הימנו, ש"מ דאין למתרגם להגביה מקול הקורא. והנה את מילת יעננו אין לפרש כרבינו בחיי, דהלא לדרשת ר"ש בן פזי מילת יעננו מתייחסת לקולו של הקב"ה שענה בקולו של משה. **ויש לדחוק** כי מכיון שהגביה הקב"ה קולו כקולו של משה, כדי שיוכל משה לדבר בקול רם אל העם, הרי סייע לו שלא יצטרך להנמיך קולו ואז לא ישמעו העם, וא"ש עם ביאורו של רבינו בחיי שהסיוע נקרא עניה.

שלא יגביה הקורא קולו מן המתרגם

ד והנה הרמב"ם (פ"ב מתפילה ה"ב) כתב אין הקורא רשאי להגביה קולו יתר מן המתרגם ולא יגביה המתרגם קולו יתר מן הקורא. **וכתב ע"ז בכס"מ** דנהי דהקב"ה היה הקורא ומשה היה המתרגם לעם, וא"כ אין לנו ראייה אלא שאין לקורא להגביה יותר מן המתרגם, מ"מ ס"ל לתלמודא דהקורא והמתרגם שוין, וכי היכי דלקורא אין להגביה קולו יותר מן המתרגם, ה"ה המתרגם אין לו להגביה קולו יותר מן הקורא. וכדבריו כן משמע ברבינו מנוח שם. **וכדברי הכס"מ** דדרשת חז"ל היא על הקורא ומינה ילפינן למתרגם מצאתי במדרש גן השכלים, וז"ל 'בקולו של משה, מלמד שצריך הקורא בס"ת להיות קולו כקול המתרגם ע"כ.

אלא דקשה לדרך זו, דהיה לו לר"ש בן פזי לכתוב מנין שאין לקורא להגביה קולו יתר מן המתרגם שנאמר וכו', כיון שהוא עיקר הדין הנלמד מהאיי קרא. ואנן הוה ילפינן גם למתרגם. וצ"ע. **ושמא** כיון שהמתרגם בעלמא תפקידו להעביר לציבור את דברי הרב, וממילא הוא מגביה קולו יותר מקול הרב. לכך הוצרך ר"ש להשמיענו בייחוד על המתרגם שלא יגביה קולו.

דין התורגמן המשמיע דברי הרב לתלמידים

ה והנה גם לדעת הרמב"ם יקשה מהי הענייה האמורה במקרא, הלא הקב"ה הוא שדיבר תחילה, ומשה היה המתרגם. וכיון שהענייה מתייחסת לקולו של הקב"ה א"א לפרש כרבינו בחיי, וכאמור לעיל. **ולכך צ"ל כמ"ש במרפא לשון דאם** כוונת המקרא לעניה כאדם המשיב לחבירו היה לו לאונקלוס לתרגם, ומן קדם ה' מתיב ליה בקול (וכמו ויען עפרון שתרגם ואתיב עפרון) ומדוע תרגם מתעני ליה בקל. **אלא** דלשון עניה האמורה כאן היא תחילת הדיבור, וכמו שמצינו ויען איוב ויאמר (איוב ג' א) אף שלא דיברו אליו רעיו דבר כמבואר שם (ב' י"ד), וע"ש בראב"ע. שהיה משה אומר לעם מה שאמר לו תחילה הקב"ה, ולפי"ז פירוש הכתוב משה ידבר מה שאמר לו תחילה מלפני ה'.

ומה שלא נאמר ה' ידבר ומשה יעננו בקול ויהיה ביאור יעננו, יגיב לו ויפרש את דבריו לעם, **ביאר במשכיל דורש** דזהו מענותנותו של הקב"ה, **וכמבואר במדרש** (שוחר טוב מזמור י"ח, מהר"ק ציין למדרש שמואל ולא מצאתי) רבי לוליאני בשם רבי ישמאל אומר בנהוג שבעולם הרב אומר והתלמיד עונה, אבל הקב"ה אינו כן משה ידבר והאֱלֹהִים יעננו בקול, הוי אומר וענותך תרביני ע"כ. **ונראה כוונתו דהנה בודאי** לא היה השי"ת עונה על ידו כתלמיד לרב שהרי משה קיבל תורה מסיני ולא להיפך חלילה, אלא שנכתב כך מענותנותו של משה. **וע"ע כס"מ בהלכות ת"ת** (פ"ד ה"ג) ובמק"א הארכת.

בילדים המתרגמים א"צ להקפיד על השוואת הקול.

ו ושמעתי ממרן שליט"א שלא הקפידו בדין זה, כיון שהיום נוהגים לתת לקטן לתרגם לא שייך כ"כ שישווה קולו לקול הקורא שהוא בד"כ מבוגר. **ומ"מ שמעתי מהגאון הרב נתנאל אלשיך שליט"א ומעוד ת"ח** שהעידו בפשיטות כי בקטנותם העירו להם להשוות קולם בעת התרגום עם קול הקורא ואם היה הקורא מגביה קולו יותר מידי היו מעירים לו להנמיך קולו, **ושמא** נהי דא"א להשוות קולם ממש מ"מ העירו שלא יקרא זה בקול גדול וזה בקול נמוך, דיש בכך שחוק ולעג וכדברי הלבוש.